

POSTANOWIENIE

18 października 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Tomasz Szanciło

na posiedzeniu niejawnym 18 października 2024 r. w Warszawie

w sprawie z powództwa P.P.

przeciwko Spółdzielni [...] w W.

o ochronę dóbr osobistych i odszkodowanie,

na skutek wniosku pełnomocnika z urzędu P.P. o zmianę postanowieniem Sądu

Najwyższego z 19 czerwca 2019 r., I CSK 39/19,

- 1. zmienia postanowienie Sądu Najwyższego z 19 czerwca 2019 r., I CSK 39/19, w ten sposób, że w miejsce kwoty 2700 zł (dwa tysiące siedemset złotych), powiększonej o stawkę podatku od towarów i usług, przyznaje adw. M.F. kwotę 4050 zł (cztery tysiące pięćdziesiąt złotych), w tym należny podatek od towarów i usług,**
- 2. oddala wniosek w pozostałym zakresie;**
- 3. oddala wniosek o zasądzenie kosztów postępowania.**

W związku z wnioskiem pełnomocnika adw. M.F. o zmianę postanowienia Sądu Najwyższego z 19 czerwca 2019 r. o przyznaniu jej kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu powódce P.P. w sprawie I CSK 39/19, Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wnioskodawczyni podstawy wniosku upatrywała w art. 401¹ w zw. z art. 416¹ k.p.c.

Należy zatem w pierwszym rzędzie odnieść się do kwestii możliwości wznowienia postępowania co do kosztów pełnomocnika z urzędu, które to postępowanie toczyło się pod sygn. I CSK 39/19.

Skarga o wznowienie postępowania w pierwszej kolejności podlega weryfikacji w zakresie jej dopuszczalności, a dopiero następnie mogłaby podlegać rozpoznaniu co do istnienia podstaw wznowienia postępowania.

Zgodnie z art. 401¹ k.p.c. można żądać wznowienia postępowania, gdy Trybunał Konstytucyjny orzekł o niezgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub z ustawą, na podstawie którego zostało wydane orzeczenie.

Zgodnie z generalną zasadą wynikającą z przepisów postępowania cywilnego odnoszących się do skargi o wznowienie postępowania skarga taka przysługuje tylko od prawomocnych orzeczeń co do istoty sprawy (zob. np. uchwałę SN z 4 sierpnia 2006 r., III CZP 51/06, OSNC 2007, nr 5, poz. 71; postanowienia SN: z 9 kwietnia 2015 r., II CZ 3/15; z 22 lutego 2023 r., III PUO 12/22). Wyjątek statuuje art. 399 § 2 k.p.c., który przewiduje, że na podstawie określonej w art. 401¹ k.p.c. postępowanie może być wznowione także w razie jego zakończenia postanowieniem. Oznacza to, że skarga o wznowienie postępowania może być wniesiona także w przypadku, gdy zakończono je prawomocnym postanowieniem, tj. orzeczeniem, które nie rozstrzyga w procesie co do istoty, ale tylko wtedy, kiedy skarżący opiera skargę na twierdzeniu, że zaskarżone orzeczenie zostało wydane na podstawie aktu normatywnego, co do którego Trybunał Konstytucyjny orzekł o jego niezgodności z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą (zob. postanowienia SN: z 26 stycznia 2018 r., II CZ 99/17; z 22 lutego 2023 r., III PUO 12/22).

Odnosnie do wykładni art. 399 § 2 k.p.c. dominuje stanowisko, że przepis ten dotyczy tylko wypadków zakończenia prawomocnym postanowieniem postępowania w sprawie, a nie jakiegokolwiek postępowania. Chodzi o merytoryczne postępowanie zakończone postanowieniem, np. postanowieniem

o odrzuceniu pozwu, umorzeniu postępowania lub odrzuceniu apelacji (zob. uchwałę SN z 4 sierpnia 2006 r., III CZP 51/06, OSNC 2007, nr 5, poz. 71).

Postanowienie rozstrzygające o kosztach postępowania nie jest postanowieniem kończącym postępowanie w sprawie, choćby nawet było ostatnim, jakie zostało wydane w sprawie. Rozstrzyga ono jedynie kwestię uboczną, akcesoryjną względem postępowania co do istoty sprawy, nie odnosząc się w ogóle do rozstrzygnięcia sporu określonego pozwem lub wnioskiem w postępowaniu nieprocesowym. Jego treścią jest załatwienie między stronami sprawy kosztów powstałych w toku postępowania, niezależnie od tego, czy jest to postępowanie rozpoznawcze, czy egzekucyjne. Stanowisko takie ugruntowane jest zarówno w orzecznictwie Sądu Najwyższego, jak i w doktrynie postępowania cywilnego (zob. np. uchwałę składu 7 sędziów SN z 26 czerwca 1966 r., III PZP 16/66, OSNCP 1966, nr 12, poz. 205; uchwałę SN z 4 sierpnia 2006 r., III CZP 51/06; postanowienia SN: z 24 listopada 1965 r., III PR 22/65; z 20 grudnia 1996 r., I CZ 30/96, OSNC 1997, nr 3, poz. 34).

Z uwagi na powyższe nie było zatem możliwe wznowienie postępowania od postanowienia wydanego 19 czerwca 2019 r.

Przechodząc do możliwości zastosowania w niniejszej sprawie art. 416¹ k.p.c., zauważenia wymaga, że zgodnie z tym przepisem w sprawie zakończonej prawomocnym wyrokiem mogą być uchylone postanowienia niekończące postępowania w sprawie, jeżeli zostały wydane na podstawie aktu normatywnego uznanego przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą; przepisy o wznowieniu postępowania stosuje się odpowiednio.

Literalnie czytając, wskazany przepis znajdzie zastosowanie w przypadku, gdy sprawa została zakończona prawomocnym wyrokiem, a postanowienie o odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania nie należy do orzeczeń o charakterze merytorycznym (zob. m.in. postanowienia SN: z 6 maja 2003 r., I CO 7/03, OSNC 2004, nr 1, poz. 14; z 9 października 2007 r., II CO 6/07; z 19 marca 2012 r., II UO 1/12; z 5 grudnia 2012 r., I CO 49/12; z 18 marca 2015 r., I UO 2/14; z 19 grudnia 2017 r., I UO 2/17).

Tym niemniej Trybunał Konstytucyjny w kilku wyrokach, w tym powołanym przez wnioskodawczynię wyroku z 27 lutego 2024 r., SK 90/22, stwierdził niekonstytucyjność przepisów rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 2437 ze zm.) oraz w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 2631). Sąd Najwyższy w postanowieniu z 27 kwietnia 2023 r., I CSK 3767/22, prawidłowo przyjął, że wobec niekonstytucyjnego charakteru wskazanych przepisów pierwszego z tych rozporządzeń w systemie prawa powstała luka, uzasadniająca ustalenie stawki wynagrodzenia należnej pełnomocnikowi z urzędu w drodze analogii do unormowań dotyczących ogólnych stawek zastępstwa procesowego (podobnie np. postanowienie SN z 13 września 2023 r., I CSK 4563/22).

W związku z tym konieczne jest zastąpienie zakwestionowanych przez Trybunał Konstytucyjny stawek – stosownie do wartości przedmiotu zaskarżenia i rodzaju postępowania – stawkami wynagrodzenia (opłat), jakie prawodawca przewidział za tego samego rodzaju prace (pomoc prawną) wyświadczone przez radcę prawnego ustanowionego z wyboru, wynikające z rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 1935 ze zm.). Zastosowanie *per analogiam* miał art. 416¹ k.p.c., w przeciwnym razie pełnomocnik z urzędu byłby pozbawiony skutecznego środka dochodzenia wyższego wynagrodzenia, chociaż przepisy rozporządzenia zostały uznane za niekonstytucyjne.

W związku z tym, mając na względzie wskazywaną w skardze kasacyjnej wartość przedmiotu zaskarżenia, zasądzono stawkę wynikającą z § 2 pkt 6 w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia z dnia 22 października 2015 r.

Jednocześnie, dzielając stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w powołanym wyżej postanowieniu z 13 września 2023 r., należy uznać, że zastosowanie tych przepisów nie uzasadniało powiększenia wysokości tego wynagrodzenia o sumę odpowiadającą podatkowi VAT. Obowiązek podwyższenia

wynagrodzenia radcy prawnego działającego z urzędu o kwotę podatku od towarów i usług wynika wyłącznie z § 4 ust. 3 rozporządzenia z dnia 3 października 2016 r. Przepis ten stanowi, że kwotę, o której mowa w ust. 1 i 2, podwyższa się o kwotę podatku od towarów i usług wyliczoną według stawki podatku obowiązującej dla tego rodzaju czynności na podstawie przepisów o podatku od towarów i usług. Z jego wykładni językowej wynika, że podwyższeniu podlega nie każde wynagrodzenie, które okazałoby się należne pełnomocnikowi z urzędu, lecz wyłącznie: wynagrodzenie w stawkach określonych w § 4 ust. 1 i 2 tego rozporządzenia. Zasada wyrażona w § 4 ust. 3 tego rozporządzenia nie ma zatem samodzielnej treści normatywnej w tym sensie, że jej zastosowanie było funkcjonalnie powiązane z przyjętym w tym rozporządzeniu systemem stawek wynagrodzenia w określonej wysokości, unormowanej w przepisach, do których odsyłał § 4 ust. 1 tego rozporządzenia, modyfikowanej ewentualnie na podstawie § 4 ust. 2 tegoż aktu, wobec czego wykluczona była możliwość zastosowania § 4 ust. 3 rozporządzenia o stawkach z urzędu.

Podwyższenie wynagrodzenia pełnomocnika z urzędu, któremu przyznano je w stawce identycznej jak dla pełnomocnika z wyboru, nie mieściłoby się w hipotezie normy wynikającej z przywołanego przepisu, która nakaz podwyższenia wynagrodzenia wiązała z podstawami określenia wysokości stawek opłat określonymi w derogowanych obecnie przepisach rozporządzenia o stawkach z urzędu. Obowiązek podwyższania kwoty wynagrodzenia o sumę odpowiadającą należnemu podatkowi VAT miał zapobiegać realnemu obniżeniu kwot uzyskiwanych przez pełnomocnika z urzędu, co było uzasadnione tym bardziej, że nawet w sumach nominalnych kwoty te kształtowały się na poziomie niższym niż minimalne stawki opłat pełnomocników z wyboru.

Poza tym takie orzeczenie nie miałoby podstaw w zastosowaniu analogii, której wynikiem powinno być przeniesienie kompleksowych rozwiązań przyjętych w rozporządzeniu o stawkach z wyboru – na obszar świadczenia pomocy prawnej z urzędu, aktualnie pozbawiony unormowania wysokości należnego wynagrodzenia. Wbrew założeniom wnioskodawczyni nie miałoby bowiem uzasadnienia tworzenie hybrydowej konstrukcji orzekania o opłacie, o której mowa w § 2 pkt 1 rozporządzenia o stawkach z urzędu, w ten sposób, że wysokość opłaty

ustalana byłaby w drodze analogii na podstawie rozporządzenia o stawkach z wyboru, lecz jednocześnie stosowany byłby § 4 ust. 3 rozporządzenia o stawkach z urzędu. Zastosowanie w sprawie unormowanie zawiera bowiem regulację kompletną, nieprzewidującą powiększania wynikającej z niego kwoty o jakiegokolwiek wartości, w tym VAT.

Nie ma zatem podstaw, dla których, w sytuacji stosowania stawki przewidzianej przez rozporządzenie o stawkach z wyboru, uzasadnione miałyby być jednoczesne stosowanie § 4 ust. 3 rozporządzenia o stawkach z urzędu. Przeciwnie, byłoby to sprzeczne z brzmieniem tego ostatniego przepisu, z wynikami zastosowania analogii, a ponadto niespójne z systemem ustalania kosztów zastępstwa procesowego, w którym – w razie braku odmiennej umowy z klientem – stawki minimalne z założenia mają pokrywać także wszelkie daniny publicznoprawne. Co więcej wówczas doszłoby do zróżnicowania stawek, tym razem na korzyść pełnomocnika z urzędu w stosunku do pełnomocnika z wyboru.

Oddaleniu podlegał również wniosek o zasądzenie (zwrotu) kosztów postępowania wywołanego przedmiotowym wnioskiem, jako że nikogo nie można uznać za stronę przeciwną do pełnomocnika z urzędu w takim postępowaniu.

Mając powyższe na względzie, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji postanowienia.

[P.L.]

[ał]